अङ्कयोजना उत्तरसङ्केताश्च

कक्षा–एकादशी,   संस्कृत (2026-27)

समयः - होरात्रयम्   **सम्पूर्णाङ्काः - 80**

अवधातव्यम् –

1. अङ्कयोजनायां प्रदत्तानि उत्तराणि निर्देशात्मकानि सन्ति। प्रदत्तानि उत्तराणि अतिरिच्यापि सन्दर्भानुसारम् अन्यानि उत्तराणि भवितुम् अर्हन्ति।
2. आन्तरिकविकल्पात्मकेषु प्रश्नेषु यद्यपि स्पष्टतया निर्देशः दत्तः अस्ति यत् केवलं प्रश्नद्वयम् अथवा प्रश्नत्रयम् इत्यादिकम् उत्तरं दातव्यं तथापि यदि छात्रः अतिरिक्त-प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखति तर्हि छात्रहिताय निर्णयः कर्तव्यः। यथा पठितगद्यांशे त्रयाणां प्रश्नानाम् उत्तरलेखनम् अभीष्टं परं छात्रः यदि चतुर्णाम् प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखति तर्हि तत्र केवलं प्रथमत्रयाणां प्रश्नानां न अपितु यानि उत्तराणि उत्तमानि सन्ति तेषां मूल्याङ्कनं करणीयम्।
3. यदि विद्यार्थिनः उत्तरलेखन-समये समुचितानां विभक्तीनां वचनानां च प्रयोगं न कुर्वन्ति तर्हि अंशतः अङ्काः कर्तनीयाः, न तु सम्पूर्णाङ्काः।
4. त्रुटिपूर्णवर्तन्यै व्याकरणात्मक-प्रयोगाय च अनुपाततः अङ्काः कर्तनीयाः, न तु सम्पूर्णाङ्काः ।
5. आंशिक-दृष्ट्या समुचितेभ्यः उत्तरेभ्यः अपि अङ्काः देयाः ।

	खण्डः 'क' अपठितावबोधनम्	10 अङ्काः
1.	**अपठितगद्यांशाधारित-उत्तराणि :-** **(अ) एकपदेन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्)** (क) संस्कृतभाषा (ख) महर्षिः पाणिनिः (ग) मनुष्यस्य	2×1=2
	(ब) पूर्णवाक्येनउत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्) (क) संस्कृतभाषा भारतीयसंस्कृतेः दर्शनस्य विज्ञानस्य च आधारशिला अस्ति । (ख) संस्कृतभाषायां वेदाः, उपनिषदः, रामायणम्, महाभारतम्, भगवद्गीता इत्यादयः महान्तः ग्रन्थाः रचिताः सन्ति। (ग) संस्कृतभाषा विश्वबन्धुत्वस्य, नैतिकमूल्यानां तथा आध्यात्मिकज्ञानस्य प्रसाराय महत्त्वपूर्णां भूमिकां निर्वहति। अतः संस्कृतभाषायाः संरक्षणं संवर्धनञ्च आवश्यकम् अस्ति।	2×2=4
	(स) अस्य अनुच्छेदस्य कृते उपयुक्तं शीर्षकं संस्कृतेन लिखत । संस्कृतभाषायाः महत्त्वम् छात्रस्य उत्तरं दृष्ट्वा छात्रहिताय समुचितःनिर्णयः करणीयः।	1
	(द) यथानिर्देशम् उत्तरत- (केवलं प्रश्नत्रयम्) **उत्तराणि :-** (i) (क) संस्कृतभाषा (ii) (क) शिक्षणम् (iii) (ग) लघुः (iv) (घ) षष्ठी	3×1=3

खण्डः'ख' रचनात्मक-कार्यम्		17 अङ्काः
2.	**पत्राधारित-रिक्तस्थानपूर्तिः :-** परीक्षाभवनम् दिनाङ्कः 01-06-2026 समादरणीयाः पितृचरणाः। सादरं चरणवन्दनम्। मम **(i) प्रथमसत्रस्य** परीक्षा सम्प्रति सम्पन्ना। मम सर्वाणि प्रश्नपत्राणि **(ii) शोभनानि** अभवन्। अस्मिन् शीतावकाशे अहं गृहं न आगमिष्यामि। इदानीं द्वितीयसत्रस्य **(iii) पुस्तकानि** क्रेतव्यानि सन्ति । अतः भवद्भिः यथाशीघ्रं **(iv) पञ्चशतं** रूप्यकाणि प्रेषणीयानि। अन्यत् सर्वं **(v) कुशलम्** । परिवारे सर्वेभ्यः ज्येष्ठेभ्यः नमः कनिष्ठेभ्यश्च स्वस्ति । भवदीयः प्रियपुत्रः देवदत्तः **(छन्द-अलङ्कार-परिचयः)**	5×1=5
3.	**छन्दस्सु आधारितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि :- (केवलं प्रश्नत्रयम्)** (क)अनुष्टुप्-छन्दसि प्रतिचरणे अष्ट वर्णाः भवन्ति । (ख)उपेन्द्रवज्राछन्दसः कस्यापि उदाहरणस्य लेखनेन द्वौ अङ्कौ प्रदेयौ। (ग) इन्द्रवज्राछन्दसि चतुश्चत्वारिंशत् वर्णाः सन्ति । (घ) छन्दसि अष्ट गणाः भवन्ति।	3×2=6
4.	**अलङ्कारेषु आधारितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि :- (केवलं प्रश्नत्रयम्)** (क) अनुप्रासस्य अलङ्कारस्य कस्यापि उदाहरणस्य लेखनेन द्वौ अङ्कौ प्रदेयौ। (ख) यमकस्य अलङ्कारस्य लक्षणस्य लेखनेन द्वौ अङ्कौ प्रदेयौ। (ग) उपमायाः अलङ्कारस्य लक्षणस्य लेखनेन द्वौ अङ्कौ प्रदेयौ। (घ) **अनुप्रासः शब्दसाम्यं** वैषम्येऽपि स्वरस्य यत्। (लक्षणस्य रिक्तस्थानपूर्तिः)	3×2=6
खण्डः'ग' पठित-अवबोधनम्		31 अङ्काः
5.	**पद्यांशं पठित्वाहिन्दीभाषयासप्रसङ्गसरलार्थंलिखत –** प्रस्तुतपद्यांशः पाठ-3 **"मानो हि महतां धनम्"** इतिपाठाद् उद्धृतः। **अथवा** प्रस्तुतपद्यांशः पाठ-1 **"वेदाऽमृतम्"** इतिपाठाद् उद्धृतः। कस्यापि एकस्य पद्यांशस्य हिन्दीभाषयाप्रसङ्गं सरलार्थं च लेखनेन1+3=4 अङ्काः प्रदेयाः।	1×4=4

6.	**गद्यांशंपठित्वाहिन्दीभाषयासप्रसङ्गसरलार्थंलिखत –** प्रस्तुतगद्यांशः पाठ-5 **“आहारः विचारः”** इतिपाठाद् उद्धृतः। **अथवा** प्रस्तुतगद्यांशः पाठ-8 **“कन्थामाणिक्यम्”** इतिपाठाद् उद्धृतः। कस्यापि एकस्य गद्यांशस्य हिन्दीभाषयाप्रसङ्गं सरलार्थं च लेखनेन1+3=4 अङ्काः प्रदेयाः।	1×4=4
7.	**सूक्त्योः भावार्थलेखनम् :-** प्रदत्तसूक्तिषु मात्रद्वयोः सूक्त्योः भावार्थं हिन्दीभाषया लेखनेन पूर्णाः अङ्काः2½+2½=5 प्रदेयाः। **अथवा** **अन्वयस्य रिक्तस्थानपूर्तिः:- (उत्तराणि)** भो भो **1) अवन्त्यः** मगधाः च बङ्गा अङ्गाः **2) आन्ध्रचोलाः** सिन्धवः च । भो दाक्षिणात्याः **3) आन्ध्रचोलाः** शृणुत, ये पञ्चनदेषु शूराः **4) शृण्वन्तु** ।	2½+2½=5 **अथवा** 5×1=5
8.	**पठितपद्यांशाधारित-उत्तराणि :- (केवलं प्रश्नत्रयम्)** (क) संस्कृतोद्यानदूर्वा दरिद्रीकृता। (ख) निष्कुटेषु स्वयं कण्टकिनी आहिता। (ग) पुष्पितानां लतानां रक्षा न कृता। (घ) विस्तृता वाटिकायोजना निर्मिता।	3×1=3
9.	**पठितगद्यांशाधारित-उत्तराणि :- (केवलं प्रश्नत्रयम्)** (क) तत्रस्थिताः मीनाः जलाभावात् मृतप्रायाः सञ्जाताः। (ख) सलिलतीरवासिनः पक्षिणः वायसगणाः तान् मत्स्यान् भक्षयितुं चिन्तयन्ति स्म। (ग) बोधिसत्त्वः विषाददैन्यवशगं मीनकुलम् अवेक्ष्य करुणायमानः अभवत्। (घ) ‘भक्षयितुम्’ अत्र तुमुन् प्रत्ययः।	3×1=3
10.	**रेखाङ्कितपदानि आधृत्य कोष्ठकात् चित्वाप्रश्ननिर्माणं कुरुत - (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)** **उत्तराणि :-** (क) केषां (ख) कः (ग) केन (घ) कया (ङ) के	4×1=4

	(संस्कृत-साहित्य-परिचयः)	
11.	**संस्कृतसाहित्याधारितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि :- (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)** (क) महाकविः शुद्रकः । (ख) महाकविः आर्यशूरः। (ग) महर्षिः वेदव्यासः। (घ) अष्टादश (18) । (ङ) सप्त।	4×1=4
12.	**संस्कृतसाहित्याधारितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि :- (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)** (क) अथर्ववेदे । (ख) जातकमालातः । (ग) महाभारतात् । (घ) भवानी-भारतीतः । (ङ) चरकसंहिता ।	4×1=4
	खण्डः 'घ' अनुप्रयुक्त-व्याकरणम्	**06 अङ्काः**
13.	(क) गुणसन्धेः अथवा विसर्गसन्धेः परिभाषां हिन्दीभाषया उदाहरणञ्च संस्कृतभाषया लेखनेन 1+1=2 अङ्कौ प्रदेयौ । (ख) द्वन्द्वसमासस्य अथवा कर्मधारयसमासस्य परिभाषां हिन्दीभाषया उदाहरणञ्च संस्कृतभाषया लेखनेन 1+1=2 अङ्कौ प्रदेयौ । (ग) करणकारकस्य अथवा सम्प्रदानकारकस्य परिभाषां हिन्दीभाषया उदाहरणञ्च संस्कृतभाषया लेखनेन 1+1=2 अङ्कौ प्रदेयौ ।	1×2=2 1×2=2 1×2=2
	खण्डः– 'ङ' पाठाधारिताःबहुविकल्पीयाःप्रश्नाः	**16 अङ्काः**

14.	**प्रदत्तवैकल्पिकचतुर्भ्यः उत्तरेभ्यः एकं शुद्धम् उत्तरं चित्वा लिखत –** **उत्तराणि :-** 1) (ग) ओष्ठौ नासिका च 2) (ग) मूर्धा 3) (ग) ल्यप् 4) (ख) पुनः + अपि 5) (ख) प्रत्यहम् 6) (ख) तत्पुरुषसमासः 7) (घ) न जीर्णे 8) (क) मत्स्यः 9) (घ) जलदः 10) (क) वीरपुरुषः 11) (ग) चिरेण 12) (घ) क्त्वा 13) (ग) ल्यप् 14) (घ) तृतीया 15) (ग) द्वितीया 16) (ग) शतघ्नी 17) (ग) सलिलतीरवासिनः	16×1=16